

CAPUT XXXI.

Quomodo cognoscit Deus, quomodo creatura.

XLI. DOMINE Deus meus, quis ille sinus est alti secreti tui, et quam longe inde me projecerunt consequentia delictorum meorum? Sana oculos meos, et congaudeam luci tuæ. Certe si est tam grandi scientia et præscientia pollens animus, cui cuncta præterita et futura ita nota sint, sicut mihi unum canticum notissimum; nimium mirabilis est animus iste, atque ad horrorem stupendus, quippe quem ita non lateat quidquid peractum, et quidquid reliquum sæculorum est, quemadmodum me non latet cantantem illud canticum, quid et quantum ejus abierit ab exordio, quid et quantum restet ad finem. Sed absit ut tu conditor universitatis, conditor animarum et corporum, absit ut ita noveris omnia futura et præterita. Longe tu, longe mirabilius, longeque secretius. Neque enim sicut nota cantantis, notumve canticum audientis, expectatione vocum futurarum, et memoria præteritarum variatur affectus, sensusque distenditur, ita tibi aliquid accidit incommutabiliter æterno, hoc est, vere æterno creatori mentium. Sicut ergo nosti in principio cælum et terram sine varietate notitiæ tuæ, ita fecisti in principio cælum et terram sine distentione actionis tuæ. Qui intelligit, confiteatur tibi; et qui non intelligit, confiteatur tibi. O quam excelsus es, et humiles corde sunt domus tua! Tu enim erigis elisos¹, et non cadunt, quorum celsitudo tu es.

¹ Psal. cxlv, 8.

LIBER XII.

PROSEQUITUR INTERPRETATIONEM HUIUSCE VERSICULI: *In principio fecit Deus cælum et terram.* ILLIC NOMINE *cæli* SIGNIFICATAM PUTAT SPIRITUALEM VEL INTELLECTUALEM ILLAM CREATURAM, QUÆ SEMPER FACIEM DEI CONTEMPLATUR: *terræ* AUTEM VOCABULO INFORMEM MATERIAM, EX QUÆ RERUM CORPOREARUM SPECIES FUERUNT POSTHAC FORMATE. VERUM ALIAS INTERPRETANDI RATIONES HAUDQUAQUAM IMPROBANDAS ESSE; IMO EX SCRIPTURÆ DIVINÆ PROFUNDITATE MULTIPlicEM POSSE ERUI SENSUM CONFITETUR.

CAPUT I.

Difficilis inquisitio veri.

I. MULTA satagit cor meum, Domine, in hac inopia vitæ meæ pulsatum verbis sanctæ Scripturæ tuæ: et ideo plerumque in sermone copiosa est egestas humanæ intelligentiæ, quia plus loquitur inquisitio quam inventio, et longior est petitio quam impetratio, et operosior est manus pulsans quam sumens. Tenemus promissum, quis corrumpet illud? Si Deus pro nobis, quis contra nos¹? « Petite et accipietis, quærite et invenietis, pulsate et » aperietur vobis. Omnis enim qui petit accipit, et quærens invenit, et pulsanti aperietur². » Promissa tua sunt; et quis falli timeat, cum promittit Veritas?

¹ Rom. viii, 31. — ² Matth. vii, 7, 8.

CAPUT II.

De duplici cœlo et terra.

II. CONFITETUR altitudini tuæ humilitas linguæ meæ, quoniam tu fecisti cœlum et terram; hoc cœlum quod video, terramque quam calco, unde est hæc terra quam porto, tu fecisti. Sed ubi est cœlum cœli, Domine, de quo audivimus in voce Psalmi, « Cœlum cœli Domino, » terram autem dedit filiis hominum¹? » Ubi est cœlum quod non cernimus, cui terra est hoc omne quod cernimus? Hoc enim totum corporeum; non ubique totum, ita accepit speciem pulchram in novissimis, cujus fundus est terra nostra; sed ad illud cœlum cœli, etiam terræ nostræ cœlum terra est. Et hoc utrumque magnum corpus non absurde terra est, ad illud nescio quale cœlum quod Domino est, non filiis hominum.

¹ Psal. cxiii, 16.

CAPUT III.

Quid tenebræ super faciem abyssi.

III. Et nimirum hæc « Terra erat invisibilis et incomposita, » posita, » et nescio quæ profunditas abyssi super quam non erat lux; quia nulla species erat illi; unde jussisti ut scriberetur, quod « Tenebræ erant super abyssum¹, » quid aliud quam lucis absentia? Ubi enim lux esset, si esset, nisi superesset eminendo et illustrando? Ubi ergo lux nondum erat, quid erat adesse tenebras, nisi abesse lucem? Super itaque erant tenebræ, quia lux super aberat: sicut sonus ubi non est, silentium est. Et quid est esse ibi silentium, nisi sonum ibi non esse? Nonne tu, Domine, docuisti hanc animam quæ tibi confitetur? Nonne tu, Domine, docuisti me, quod priusquam istam informem materiam formares atque distingueres, non erat aliquid, non color, non figura, non corpus, non spiritus? non tamen omnino nihil, erat quædam informitas sine ulla specie.

¹ Gen. 1, 2.

CAPUT IV.

Quid terra invisibilis et incomposita.

IV. Quid ergo vocaretur, quo etiam sensu tardioribus utcumque insinuaretur, nisi usitato aliquo vocabulo? Quid autem in omnibus mundi partibus reperiri potest propinquius informitati omnimodæ, quam terra et abysus? Minus enim speciosa sunt, pro suo gradu infimo, quam cætera superiora perlucida et luculenta omnia. Cur ergo non accipiam informitatem materiæ, quam sine specie feceras, unde speciosum mundum faceres, ita comode hominibus intimatam, ut appellaretur terra invisibilis et incomposita?

CAPUT V.

Cur sic appellata videtur materia informis.

V. UT cum in ea quærit cogitatio quid sensus attingat, et dicit sibi: Non est intelligibilis forma sicut vita, sicut justitia, quia materies est corporum; neque sensibilis, quoniam quod videatur et quod sentiatur in invisibili et incomposita non est: dum sibi hæc dicit humana co-

gitatio, conetur eam vel nosse ignorando, vel ignorare noscendo.

CAPUT VI.

Quid olim cum Manichæis senserit de materia informi, quid modo.

VI. Ego vero, Domine, si totum confitear tibi ore meo et calamo meo, quidquid de ista materia docuisti me, cujus antea nomen audiens et non intelligens narrantibus mihi eis qui non intelligerent, eam cum speciebus innumeris et variis cogitabam; et ideo non eam cogitabam; fœdas et horribiles formas perturbatis ordinibusolvebat animus, sed formas tamen; et informe appellabam, non quod careret forma, sed quod talem haberet, ut si appareret, insolitum et incongruum aversaretur sensus meus, et conturbaretur infirmitas hominis. Verum autem illud quod cogitabam, non privatione omnis formæ, sed comparatione formosiorum erat informe: et suadebat vera ratio, ut omnis formæ qualescumque reliquias omnino detraherem, si vellem prorsus informe cogitare; et non poteram. Citius enim non esse censebam, quod omni forma privaretur, quam cogitabam quiddam inter formatum et nihil, nec formatum nec nihil, informe prope nihil. Et cessavit mens mea interrogare hinc spiritum meum plenum imaginibus formatorum corporum, et eas pro arbitrio mutantem, atque variantem; et intendi in ipsa corpora, eorumque mutabilitatem altius inspexi, qua desinunt esse quod fuerant, et incipiunt esse quod non

erant; eundemque transitum de forma in formam per informe quiddam fieri suspicatus sum, non per omnino nihil; sed nosse cupiebam, non suspicari. Et si totum tibi confiteatur vox et stylus meus, quidquid de ista quæstione enodasti mihi, quis legentium capere durabit? Nec ideo tamen cessabit cor meum dare tibi honorem et canticum laudis de iis quæ dictare non sufficit. Mutabilitas enim rerum mutabilium ipsa capax est formarum omnium in quas mutantur res mutabiles. Et hæc quid est? Numquid animus? numquid corpus? numquid species animi vel corporis? Si dici posset, nihil aliquid, et, Est non est, hoc eam dicerem; et tamen jam utcumque erat, ut species caperet istas visibiles et compositas.

CAPUT VII.

I. Deus fecit de nihilo cœlum, id est, Angelos; et terram, id est, informem materiam. — II. Trinitas, unitas.

VII. ET unde utcumque erat nisi esset abs te, a quo sunt omnia in quantumcumque sunt? Sed tanto a te longius, quanto dissimilius: neque enim locis. Itaque tu, Domine, qui non es alias aliud et alias aliter, sed idipsum et idipsum et idipsum, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens¹, in Principio quod est de te, in Sapientia tua quæ nata est de substantia tua, fecisti aliquid et de nihilo. Fecisti enim cœlum et terram, non de te; nam esset æquale Unigenito tuo, ac per hoc et tibi; et

¹ Isaï. vi, 3.

nullo modo justum esset, ut æquale tibi esset, quod de te non esset. Et aliud præter te non erat unde faceres ea, Deus una Trinitas, et trina Unitas; et ideo de nihilo fecisti cœlum et terram, magnum quiddam et parvum quiddam; quoniam omnipotens et bonus es ad facienda omnia bona, magnum cœlum et parvam terram. Tu eras, et aliud nihil unde fecisti cœlum et terram, duo quædam: unum prope te, alterum prope nihil; unum quo superior tu esses, alterum quo inferius nihil esset.

CAPUT VIII.

Materia informis ex nihilo: ex hac omnia visibilia.

VIII. SED illud cœlum cœli tibi, Domine; terra autem quam dedisti filiis hominum¹ cernendam atque tangendam, non erat talis qualem nunc cernimus et tangimus. Invisibilis enim erat et incomposita, et abyssus erat super quam non erat lux; aut « Tenebræ erant super abyssum², » id est, magis quam in abysson. Ita quippe abyssus aquarum jam visibilium etiam in profundis suis habet speciei suæ lucem utcumque sensibilem piscibus, et repentibus in suo fundo animantibus: illud autem totum prope nihil erat, quoniam adhuc omnino informe erat; jam tamen erat quod formari poterat. Tu enim, Domine, fecisti mundum de materia informi, quam fecisti de nulla re pene nullam rem, unde faceres magna quæ miramur filii hominum. Valde enim mirabile hoc cœlum corporeum, quod firmamentum

¹ Psal. cxiii, 15. — ² Gen. 1, 2.

inter aquam et aquam secundo die post conditionem lucis dixisti : « Fiat; » et sic factum est¹. Quod firmamentum vocasti cœlum, sed cœlum terræ hujus et maris quæ fecisti tertio die, dando speciem visibilem informi materiæ quam fecisti ante omnem diem. Jam enim feceras et cœlum ante omnem diem, sed cœlum cœli hujus, quia in principio feceras cœlum et terram. Terra autem ipsa quam feceras, informis materies erat, quia invisibilis erat et incomposita, et tenebræ super abyssum. De qua terra invisibili et incomposita, de qua informitate, de quo pene nihilo faceres hæc omnia quibus iste mutabilis mundus constat, et non constat, in quo ipsa mutabilitas apparet, in qua sentiri et dinumerari possunt tempora, quia rerum mutationibus fiunt tempora dum variantur et vertuntur species, quarum materies prædicta est terra invisibilis.

~~~~~

CAPUT IX.

Cur absque dierum mentione scriptum est Deum fecisse in principio cœlum et terram.

IX. IDEOQUE Spiritus doctor famuli tui, cum te commemorat fecisse in principio cœlum et terram, tacet de temporibus, silet de diebus. Nimirum enim cœlum cœli quod in principio fecisti, creatura est aliqua intellectualis; quanquam nequaquam tibi Trinitati cœterna; particeps tamen æternitatis tuæ, valde mutabilitatem suam præ dulcedine felicissimæ contemplationis tuæ cohibet, et sine ullo lapsu ex quo facta est inhærendo tibi, excedit

¹ Gen. 1, 6, 7.

omnem volubilem vicissitudinem temporum. Ista vero informitas, terra invisibilis et incomposita, nec ipsa in diebus numerata est. Ubi enim nulla species, nullus ordo, nec venit quidquam, nec præterit : et ubi hoc non fit, non sunt utique dies, nec vicissitudo spatiorum temporalium.

~~~~~

CAPUT X.

A Deo cupit edoceri.

X. O Veritas lumen cordis mei, non tenebræ meæ loquantur mihi. Defluxi ad ista, et obscuratus sum; sed hinc etiam, hinc adamavi te. Erravi, et recordatus sum tui. Audivi vocem tuam post me ut redirem, et vix audivi propter tumultus impacatorum. Et nunc ecce redeo æstuans et anhelans ad fontem tuum. Nemo me prohibeat, hunc bibam et hinc vivam. Non ego vita mea sim; male vixi ex me, mors mihi fui; in te revivisco. Tu me alloquere, tu mihi sermocinare. Credidi Libris tuis, et verba eorum arcana valde.

CAPUT XI.

Quid a Deo didicerit.

XI. JAM dixisti mihi, Domine, voce forti in aurem interiorem, quia tu æternus es, solus habens immortalitatem¹; quoniam ex nulla specie motuve mutaris, nec temporibus variatur voluntas tua; quia non est immortalis voluntas, quæ alia et alia est. Hoc in conspectu tuo claret mihi, et magis magisque clarescat oro te, atque in ea manifestatione persistam sobrius sub alis tuis. Item dixisti mihi, Domine, voce forti in aurem interiorem, quod omnes naturas atque substantias quæ non sunt quod tu es, et tamen sunt, tu fecisti; et hoc solum a te non est quod non est, motusque voluntatis a te qui es ad id quod minus est; quia talis motus delictum atque peccatum est. Et quod nullius peccatum aut tibi nocet, aut perturbat ordinem imperii tui vel in primo vel in imo. Hoc in conspectu tuo claret mihi, et magis magisque clarescat oro te, atque in ea manifestatione persistam sobrius sub alis tuis.

XII. Item dixisti mihi voce forti in aurem interiorem, quod nec illa creatura tibi coæterna est, cujus voluntas tu solus es, teque perseverantissima castitate hauriens, mutabilitatem suam nunquam et nusquam exerit, et te sibi semper præsentem ad quem toto affectu se tenet, non habens futurum, quod expectet nec in præteritum trajiciens quod meminerit, nulla vice variatur, nec in tempora ulla distenditur. O beata, si qua ista est, inhærendo beatitudini

¹ 1 Tim. vi, 16.

tuæ, beata sempiterno inhabitatore te atque illustratore suo! Nec invenio quid libentius appellandum existimem cælum cœli Domino, quam domum tuam contemplantem delectationem tuam sine ullo defectu egrediendi in aliud, mentem puram concordissime unam stabilimento pacis sanctorum spirituum, civium civitatis tuæ in cœlestibus super ista cœlestia.

XIII. Unde intelligat anima cujus peregrinatio longinqua facta est, si jam sitit tibi; si jam factæ sunt ei lacrymæ suæ panis, dum dicitur ei per singulos dies: ubi est Deus tuus¹; si jam petit a te unam et hanc requirit; ut inhabitet in domo tua per omnes dies vitæ suæ². (Et quæ vita ejus nisi tu? Et qui dies tui nisi æternitas tua, sicut anni tui qui non deficiunt, quia idem ipse es³?) Hinc ergo intelligat anima quæ potest, quam longe super omnia tempora sis æternus; quando tua domus quæ peregrinata non est, quamvis non sit tibi coæterna, tamen indesinenter et indeficienter tibi cohærendo nullam patitur vicissitudinem temporum. Hoc in conspectu tuo claret mihi, et magis magisque clarescat oro te, atque in hac manifestatione persistam sobrius sub alis tuis.

XIV. Ecce nescio quid informe in istis mutationibus rerum extremarum atque infirmarum. Et quis dicet mihi, nisi quisquis per inania cordis sui cum suis phantasmatis vagatur et volvitur: quis nisi talis dicet mihi, quod diminuta atque consumpta omni specie, si sola remaneat informitas, per quam de specie in speciem res mutabatur et vertebatur, possit exhibere vices temporum? Omnino enim non potest: quia sine varietate motionum non sunt tempora; et nulla varietas, ubi nulla species.

¹ Psal. xli, 3, 4 et ii. — ² Id. xxvi, 4. — ³ Id. ci, 28.

CAPUT XII.

Creatura duplex carens tempore.

XV. QUIBUS consideratis quantum donas, Deus meus, quantum me ad pulsandum excitas, quantumque pulsanti aperis : duo reperio quæ fecisti carentia temporibus, cum tibi neutrum coæternum sit. Unum quod ita formatum est, ut sine ullo defectu contemplationis, sine ullo intervallo mutationis, quamvis mutabile, tamen non mutatum, tua æternitate atque incommutabilitate perfruatur. Alterum quod ita informe erat, ut ex qua forma, in quam formam vel motionis vel stationis mutaretur, quo tempori subderetur, non haberet. Sed hoc ut informe esset non reliquisti, quoniam fecisti ante omnem diem, in principio cœlum et terram, hæc duo quæ dicebam. « Terra autem » invisibilis erat et incomposita, et tenebræ super abyssum. » Quibus verbis insinuat infortitas, ut gradatim excipiantur qui omnimodam speciei privationem, nec tamen ad nihil perventionem, cogitare non possunt, unde fieret alterum cœlum, et terra visibilis atque composita, et aqua speciosa, et quidquid deinceps in constitutione hujus mundi non sine diebus factum commemoratur, quia talia sunt ut in eis agantur vicissitudines temporum, propter ordinatas commutationes motionum atque formarum.

CAPUT XIII.

Cur sine dierum commemoratione dicit Scriptura, quod in principio fecit Deus cœlum et terram.

XVI. Hoc interim sentio, Deus meus, cum audio loquentem Scripturam tuam : « In principio fecit Deus » cœlum et terram ; terra autem erat invisibilis et incomposita, et tenebræ erant super abyssum¹ : » neque commemorantem quoto die feceris hæc. Sic interim sentio, propter illud cœlum cœli, cœlum intellectuale, ubi est intellectus nosse simul, non ex parte, non in ænigmatè, non per speculum ; sed ex toto, in manifestatione, facie ad faciem² : non modo hoc, modo illud, sed quod dictum est, nosse simul sine ulla vicissitudine temporum : et propter invisibilem atque incompositam terram sine ulla vicissitudine temporum, quæ solet habere modo hoc et modo illud ; quia ubi nulla species, nusquam est hoc et illud. Propter duo hæc primitus formatum et penitus informe ; illud cœlum, sed cœlum cœli ; hoc vero, terram, sed terram invisibilem et incompositam : propter duo hæc interim sentio sine commemoratione dierum dicere Scripturam tuam : « In principio fecit Deus cœlum et terram. » Statim quippe subjecit quam terram dixerit. Et quod secundo die commemoratur factum firmamentum, et vocatum cœlum, insinuat de quo cœlo prius sine diebus sermo locutus sit.

¹ Gen. I, 1. — ² I Cor. xiii, 12.

CAPUT XIV.

Scriptura profunditas

XVII. MIRA profunditas Eloquiorum tuorum, quorum ecce ante nos superficies blandiens parvulis, sed mira profunditas, Deus meus, mira profunditas. Horror est intendere in eam, horror honoris, et tremor amoris. Odi hostes ejus vehementer. Osi occidas eos de gladio bis acuto et non sint hostes ejus! Sic enim amo eos occidi sibi, ut vivant tibi. Ecce autem alii non reprehensores, sed laudatores libri Geneseos: « Non, inquiunt, hoc voluit in his verbis intelligi Spiritus Dei, qui per Moysen famulum ejus ista conscripsit; non hoc voluit intelligi quod tu dicis, sed aliud quod nos dicimus. Quibus ego, te arbitro, Deus, omnium nostrorum, ita respondeo.

CAPUT XV.

Quæ de Deo, deque Angelis et informi materia sentit Augustinus, non possunt oblocutores negare.

XVIII. NUM dicetis falsa esse, quæ mihi Veritas voce forti in aurem interiorem dicit de vera æternitate Creatoris, quod nequaquam ejus substantia per tempora varietur, nec ejus voluntas extra ejus substantiam sit? Unde non eum modo velle hoc, modo velle illud, sed semel et simul et semper velle omnia quæ vult, non iterum et iterum, neque nunc ista, nunc illa, nec velle postea quod nolebat aut nolle quod prius volebat; quia talis voluntas mutabilis est, et omne mutabile æternum non est: Deus autem noster æternus est. Item quod mihi dicit, dicit in aurem interiorem: expectatio rerum venturarum fit contuitus cum venerint; idemque contuitus fit memoria cum præterierint: omnis porro intentio quæ ita variatur mutabilis est, et omne mutabile æternum non est: Deus autem noster æternus est. Hæc colligo atque conjungo et invenio Deum meum Deum æternum, non aliqua nova voluntate condidisse creaturam, nec scientiam ejus transitorium aliquid pati.

XIX. Quid ergo dicetis, contradictores? An falsa sunt ista? Non, inquiunt. Quid illud? Num falsum est omnem naturam formatam materiamve formabilem non esse, nisi ab illo qui summe bonus est, quia summe est? Neque hoc negamus, inquiunt. Quid igitur? An illud negatis, sublimem quamdam esse creaturam tam casto amore cohæren-